

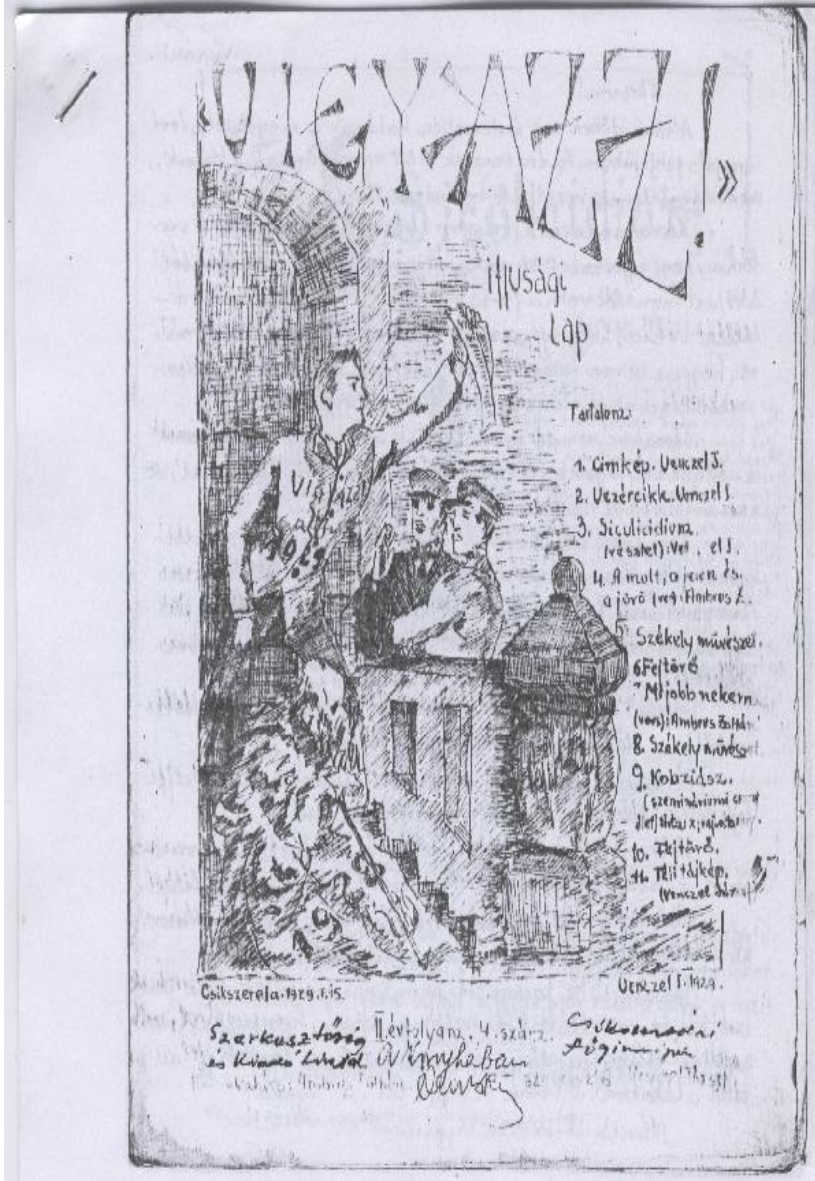
VENCZEL JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA (1913-2013)

VENCZEL JÓZSEF ÉLETPÁLYÁJA ÉS MUNKÁSSÁGA (1913-1972)

„... Csíkot maga a természet tette külön tartománnyá és a történelem népét egységgé formálta. Magas hegyek határolják minden égtáj felől s a két, útnak eredő folyó, az Olt és a Maros völgyében a lelkeség és a kultúra sajátos hagyományokat őriz. A történelmi idők folyamán nem változik e föld kettős jellemvonása: székely és katolikus; a medencék ősi telepeinek életét legalább hat évszázadon át ismerjük, gyarapodnak, új rajokat bocsátanak ki magukból, népesítik az életteret, de töretlenül őrzik az ősök nemzetiségét és hitét, s az ezekből fakadt hagyományt és kultúrát. Zárt föld, sajátos nép. Ki innen származik s e nép fia, egy életen át hordozza és bizonyítja Csík emberformáló hagyományait.” A 19. század végén és a 20. század elején két igazi csíki ember, hitükért és népükért aggódó, cselekvő és sokat szenvedő, a kisebbségi sorsba jutott erdélyi magyarság közéletének két kimagasló alakja indult erről a tájról: Márton Áron püspök és Venczel József társadalomkutató, egyetemi tanár és közíró.

Venczel József, iskolánk névadója, 1913. november 4-én született Csíkszeredában. Középiskolai tanulmányait a helyi római katolikus főgimnáziumban végezte, amelynek édesapja is matematikatanára volt. Tanárai közül nagy hatással volt a fiatal Venczelre a híres népzene- és néprajzkutató Domokos Pál Péter, aki tehetséges tanítványát sokszor magával vitte néprajzi gyűjtőútjára. Kiváló tanára mellett bejárta szülőföldjét, megismerkedett a csíki székely nép hagyományaival, kultúrájával, életmódjával, de felfigyelt annak társadalmi-gazdasági problémáira is. A középiskolás Venczel József rajzaival adta ki Domokos Pál Péter az 1930-as évek elején a csíkmenasági gyűjtését bemutató anyagát *A magyarság néprajza* című, Budapesten megjelenő négykötetes munkában. A helyi újság, a *Csíki Lapok* hasábjain cikksorozatban számolt be a Domokos Pál Péter és Vámszer Géza gimnáziumi tanárokkal és zsögödi Nagy Imre festővel közösen az 1930-as pünkösdi búcsú idejére szervezett székely népművészeti kiállításról, amelynek anyaga a későbbi Csíki Székely Múzeum gyűjteményének az alapját képezte.

A különleges családi háttérrel rendelkező, kortársainál érettebb gondolkodású és tehetséges Venczel József már középiskolás éve alatt kéziratot diákfolyóiratot szerkesztett és illusztrált *Vigyázz!* címen, amelyet kezdetleges eszközökkel sokszorosított. Ezidőben számos írása és rajza jelent meg Benedek Elek lapjában, a *Cimborában*, valamint a kolozsvári piarista tanárok által szerkesztett ifjúsági lapban, a *Jóbarátban*. 1929 februárjában, tizenhat évesen jelentkezett szépíróként egy párbeszéd formájában közölt elbeszéléssel, *A veszedelemmel a Jóbarát* Fakadó rügyek című rovatában.

Az igazi elismerést és széleskörű ismertséget azonban az *Erdélyi Helikon* által meghirdetett pályázatra beküldött, *A magyar falu XIX. századi irodalmunkban* című dolgozata hozta meg a fiatal Venczelnek, amely írásával 1930 őszén elnyerte a verseny 10 000 lejmel járó nagydíját. A zsüri neves tagjai, Gyallay Domokos, Kovács Dezső és Kuncz Aladár írók döntésüket azzal indokolták, hogy Venczel József „...anyagismeret, önálló ítélőképesség és kifejezőkészség dolgában messze felülmúlja a többit.”

Középiskolai tanulmányai befejezése után a kolozsvári Ferdinánd Tudományegyetemre iratkozott be, ahol 1935-ben jogi diplomát szerzett, majd 1939-ben doktorált. Már első éves egyetemistaként bekapcsolódott az *Erdélyi Fialatok* nevű falukutató ifjúsági mozgalomba. Tevékenységének egy másik területe a katolikus főiskolás mozgalom, az *Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya* volt, amelynek előbb főtítkárává, majd elnökévé választották. Ebben a tisztségében kezdeményezte Venczel József társaival együtt gróf Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspöknél Márton Áron kolozsvári egyetemi lelkészé váló kinevezését. A Márton Áronnal való találkozás meghatározó volt Venczel egész életére, szoros kapcsolatuk életreszóló lett.

A Venczel által irányított főiskolai kör keretében számos vitaestet rendeztek, ahol a tanuló ifjúság megismerkedhetett a XI. Pius pápa által 1931-ben kiadott nagyhatású, társadalmi és szociális kérdésekkel foglalkozó *Quadragesimo Anno* kezdetű enciklikával.

A ma is időszerű pápai tanítás elismeri az emberek demokratikus jogait, de az egyének társadalmi különbségét a közösség érdekében végzett önzetlen munka alapján

határozza meg. A munkát nemcsak természeti törvényként, hanem erkölcsi kötelességként jeleníti meg.

Ezek az elvek kétségtelenül fontos szerepet játszottak a fiatal Venczel világnézetének kialakulásában. A főiskolai kör keretében az elméleti kérdések megvitatásán túl azok gyakorlatba ültetése céljából falupályázatokat írtak ki, falusegítő, szociális munkát végeztek az értelmiségnevelés jegyében.

A *Jóbarát* című lapban Venczel József 1934 októberétől önálló rovatot vezet, a *Kéz a kézben*-t, amelyben a jövőre tudatosan készülő középiskolai tanulókat szólította meg. Párbeszédet folytatva velük próbálta világlátásukat alakítani, felelősségükre, feladataikra rámutatni. A folyóirat lapjain az önképzés szükségességét és társadalomépítő szerepét, a hagyományok megtartó erejét, az anyanyelvi oktatás kérdését, az idegen nyelvek tanulásának fontosságát stb. vitatták meg.

JÓBARÁT

IFJUSÁGI LAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
RÓM. KATH. FŐGIMNÁZIUMBAN - CLUJ-KOLOZSVÁR
STR. KOGĂLNICEANU (v. FARKAS-U.) 2. SZ.
MEGJELENIK ÉVENTE 10-SZER

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGÉSZ ÉVRE 150 L. EGYES SZÁM ÁRA 16 L.
IV. ÉVFOLYAM 6. SZÁM 1929. FEBRUÁR 15.

Utolsó éves egyetemistaként Venczel az 1934-1935-ös tanévben a bukaresti egyetem szociológiai professzorának, a nevezetes Dimitrie Gustinak az előadásait hallgatta. Ezáltal falukutató munkája új módszerekkel gazdagodott, amelyeket később Bálványosváralján, az addigi legnagyobb méretű erdélyi táj kutatáson haszonnal alkalmazott társaival együtt.

Az első világháború után kisebbségi helyzetbe kerülő erdélyi magyarság társadalmi-gazdasági helyzetének tárgyilagos ismertetésére 1935-től Venczel József Makkai László történésszel közösen indította el a *Hitel* című folyóiratot. A szerkesztők a népelet valóságának szociológiai-statisztikai bemutatása mellett nagy hangsúlyt fektettek a fiatal értelmiség nevelésére, a művelődés és tudományosság széleskörű terjesztésére is. Hivatásuknak tekintették továbbá a magyar-román és a magyar-szász művelődési kapcsolatok elmélyítését, valamint az Erdély területén együtt élő népek közeledését. A folyóirat szépirodalmi rovatában így ismerkedhettek meg a magyar olvasók Tudor Arghezi, George Bacovia, Lucian Blaga, vagy a szász Adolf Meschendörfer munkásságával. Ugyanezzel a címmel 1936-tól Venczel egymaga negyedévente megjelenő szociálpolitikai folyóiratot indított, amely 1942 áprilisától *Nemzetpolitikai szemle* alcímmel jelent meg.

Szintén 1935-től Venczel József a Márton Áron és dr. György Lajos által 1933-ban Kolozsváron elindított katolikus gyökerű, de szellemiségében felekezeten fölé emelkedő pedagógiai és népnevelő folyóirat, az *Erdélyi Iskola* munkatársa és technikai kivitelezője lett.

A lap szerkesztőinek hitvallása szerint minden értelmiségiben felelősségtudatot kell ébreszteni az ifjúság tanítására és nevelésére, mert csak így maradhat meg az

erdélyi magyarság, ez biztosítja gazdasági, szellemi, lelki és erkölcsi felemelkedését.

A folyóirat munkatársai szakítottak a korszak hagyományos pedagógiai felfogásával, az iskolai munka egyoldalú ismeretközlő jellegével, és azt vallották, hogy az egész ember kiképzésére, gondolkodásának fejlesztésére, lelki, erkölcsi nevelésére is kell törekedni. Ez a folyamat az iskola padjainak elhagyásával nem fejeződik be, hanem a fiatalok nevelése a „kiszélesített iskola”, a társadalmi és kulturális intézmények keretei közt tovább kell folytatódjon. A népnevelői munkában éppen ezért kiemelt szerep hárul az értelmiségiekre – a tanárookra, tanítókra, papokra, jogászokra, orvosokra –, akik nem csak szakemberekként, hanem közemberekként is kell tevékenykedjenek a nép körében. *„Nélkülük nincs társadalmi szervezet, gazdasági mozgalom és, természetes, hogy nincs művelődési élet ... – írja Venczel – egész népközösségi életünk felelőssége az ő vállukon nyugszik: a kisebbségi időszakban a pap nemcsak pap, a tanító nemcsak tanító, a tanár nemcsak tanár, hanem betölt sok olyan funkciót is, amelyet ma már a közigazgatás és az újonnan alakult társadalmi szervezetek töltenek be.”*

Márton Áron ajánlására 1938-ban Venczel az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesülethez került, amelynek 1945-ig statisztikai és birtokpolitikai osztályvezetője lett. Az itt eltöltött évek alatt még jobban megismerte Erdély lakóinak életmódját és gazdasági erejét, megyéinek nemzetiségi összetételét és birtokviszonyait, amelyeket stratégiai elemekként építhetett be az erdélyi magyar társadalom hosszútávú fejlesztési terveibe.

A második bécsi döntést követően, 1940 őszén a történelem és népelet tanulmányozására Kolozsváron

létrehozott Erdélyi Tudományos Intézet tanára, majd ügyvezető igazgatója volt egészen 1945-ig. A második világháború után aktív szerepet vállalt a Bolyai Tudományegyetem megszervezésében, amelynek statisztika és szociológia professzora volt. 1946 őszén Kolozsváron megszervezte a Munkás Szabadegyetemet, amelynek igazgatójaként megnyitó beszédében a szak- és általános műveltség terjesztésének fontosságát hangsúlyozta, különös tekintettel az ipari munkásság körében. Részt vett a teljes romániai magyar iskolahálózat és magyar tankerületi rendszer tervének kidolgozásában is.

Időközben, 1947 márciusában a kommunista hatóságok letartóztatták és Jilavan, Văcărești-en, majd közel két hónapon át a pitești-i internálótáborban tartották fogva. Ez idő alatt eltávolították az egyetemi tanszékről, s szabadulása után, 1948. október 1-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület főlevéltáros-kutatójaként tevékenykedett.

Nagy terve, a Wesselényi hagyaték feldolgozása már nem valósulhatott meg, mert a levéltárat a román állam kisajátította és Venczelt 1950 februárjában ismét letartóztatták. A romániai magyarság megfélemlítése céljából annak vezetőit a kommunista hatóságok egy kirakat-per keretében hosszú börtönökre ítélték. Márton Áron püspök, Korparich Ede, a Romániai Magyar Fogyasztási Szövetkezet (Hangya) elnöke, Lakatos István, a Romániai Magyar Hitel- és Gazdasági Szövetkezetek elnöke, Szász Pál, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnöke, Bodor Bertalan bankigazgató, gróf Teleki Ádám mellett hazaárulás és összeesküvés vádjával elítéltek között ott volt Venczel József is.

„Bűnük” az volt, hogy a második világháború után, amikor Erdély jövőbeni helyzete még véglegesen nem dőlt el,

Venczel József kolozsvári lakásán egy memorandumot szerkesztettek, amelyet a háborút lezáró békekongresszust előkészítő tárgyalásokra akartak kijuttatni. A több nyelvre lefordított memorandumot Erdély nemzetiségi térképével egészítették ki, amelyet az 1910-es népszámlálás adatai alapján Venczel József készített el. A memorandum aláírói úgy vélték, hogy 1920-ban Trianon a vesztes Magyarországgal szembeni elfogultság eredménye volt, amit most a győztes nagyhatalmak korrigálhatnak. Az új békeszerződésen úgy kell meghúzni a román-magyar államhatárokat, hogy az erdélyi magyarság közül legalább 1.200.000 kerüljön vissza az anyaországhoz. A Dél-Erdélyben maradt magyarok és az Észak-Erdélyben élő románok helyzetét kölcsönös kártérítéssel és önkéntes lakosságcserével lehetne megoldani, ami véglegesen megszüntetné a két nép közötti többévszázados nemzeti vitát. *„A bécsi döntés által megállapított határokat több helyen meg kellett volna változtatni – mondta Venczel a vádlói előtt –, mert szerintünk nem a vasútvonalak, az országutak, a pillanatnyi gazdasági érdekek a döntők a határok megállapításánál, hanem a lakosság nemzetiségi összetétele. Vasutat, országutat, gyárakat a mai fejlett technikai eszközökkel gyorsan lehet építeni ott, ahol az új határok miatt szükséges, és megengedhetetlen, hogy ezek miatt az emberek százazrei idegen állam területén éljenek az idők végeztéig.”*

A román kommunista hatalom az erdélyi magyarság szellemi vezetőiben a baloldali diktatúra potenciális ellenfeleit látta, ezért az erdélyi magyar szervezeteket és intézményeket felszámolták, vezetőiket pedig állásaiktól megfosztották és bebörtönözték. Venczel Józsefet 12 évi kényszermunkára ítélték, amelyből hat évet Márton Áronnal egy cellában raboskodott.

A Jilava, Văcărești, Pitești, Nagyenyed, Szamosújvár és Dézs börtöneiben töltött évek után Venczel 1961 januárjában szabadult megromlott egészségi állapotban. Szabadulása után még évekig nem folytathatott végzettségének megfelelő munkát, családját ezért alkalmi munkákból, színházi díszlet- és kerámiafestésből, valamint kottamásolásból tartotta el. Ennek ellenére is folytatta tudományos munkásságát. Egyike volt azoknak, akik a *Romániai magyar irodalmi lexikon* kiadását kezdeményezték, s a szerkesztőbizottság tagjaként ő dolgozta ki a módszertani alapelveket és készítette el a mű teljes címszójegyzékét. Az első kötet – amely csak Venczel halála után, 1981-ben jelent meg – számos szócikkének is ő volt a szerzője. Mivel szaktudására szükség volt, 1969-ben kutatóként alkalmazták a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Filozófia és Szociológia Karán, ahol a Csákigorbón végzett szociológiai felmérés anyagát rendszerezte. Innen vonult betegnyugdíjba másfél hónappal halála előtt.

Venczel József 1972. március 16-án halt meg súlyos betegség után. A kolozsvári Házsongárdi temetőben nyugszik, a gyászszertartást az a Márton Áron püspök végezte, akivel együtt küzdött egész életén át az erdélyi magyarság megmaradásáért és felemelkedéséért. Halálával egy olyan életút zárult le, amely előtt az utókor is csak tisztelettel tud megállni és fejet hajtani, mert egykori tanárát, Domokos Pál Pétert idézve, minden cselekedetével, lépésével és akaratával népét szolgálta.

Munkásságát a Magyar Örökség és Európa Egyesület 2012. szeptember 22-én a Magyar Örökség díjjal tüntette ki, s ezzel Venczel József neve bekerült a magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumának tagjai közé. A díjjal azon magyar személyek, intézmények, csoportok munkásságát tüntetik ki,

akik tevékenységükkel hozzájárultak a magyar kultúra, gazdaság, sport, tudomány, vagyis a magyar társadalom erkölcsi és szellemi felemelkedéséhez.

A VENCZEL-EMLEKDÍJ ALAPÍTÓ IRATA

Dr. Venczel Józsefnek, a csíkszeredai Faipari Iskola névadójának emlékére, az iskola ráérdemesült tanulóinak anyagi támogatására, leszármazottai-gyermekei: Venczel Éva Mária és férje, Fikker Levente, Venczel Hajnal Mária özv. Soós Lászlóné, Venczel József és felesége, Gál Marianna, dr. Venczel Krisztina Mária és férje, dr. Bengas Florentin *Venczel-emlékdíj* címen emlékdíjat alapítanak.

A Venczel-emlékdíj az iskola szakterületén a 3 (három) legjobb eredményt elért diákot kívánja jutalmazni, tanévenként 3 (három) végzős tanulót 500, 300 és 200 új lejjel.

Az Alapítók a díjaknak az arra érdemes tanulók részére történő odaítélésére szóló javaslatok előterjesztésére az iskolában az illető szaktárgyakat (elmélet és gyakorlat) oktató pedagógusok testületét, valamint az osztályfőnököket kéri fel.

Az emlékdíj odaítélésének alapvető feltétele, hogy a tanulóval nem lehetnek fegyelmi problémák.

Az előterjesztett javaslat elbírálása és az emlékdíj odaítélésére vonatkozó döntés az iskola mindenkori igazgatójának joga és felelőssége.

Az emlékdíjban részesülő tanulók az iskola részéről írásban történő indoklást kapnak, valamint a névadó életpályájának rövid ismertetését.

Az odaítélt emlékdíj átadására a tanévzáró ünnepségen kerül sor, aminek az időpontjáról az Alapítók értesítve lesznek.

Kolozsvár, 2007. április 29.

Az Alapítók nevében
Fikker Éva

A Venczel-emlékdíjban részesült diákok névsora

2007

- I. megosztott díj: Berszán Emőke (XII.D)
Gerczuj Andrea-Adél (XII.D)
- II. díj: Hatos Zsófia (XII.C)

2008

- I. díj: Vágási Ákos (XIII.A)
- II. díj: Virág Tímea (XII.A)
- III. díj: Csutak Bernadett (XII.B)

2009

- I. díj: Bilibok Szilárd
- II. díj: Szabó János-Attila (XII.A)
- III. díj: Egyed Emőke (XII.E)

2010

- I. díj: Palkó Huba (XIII.B)
- II. megosztott díj: Csiszár Mónika (XII.C)
Sándor Zsuzsanna (XII.C)

2011

- I. díj: Benő István (XIII.B)
- II. díj: Benő Zoltán (XIII.B)
- III. díj: Erőss Ignác (XII.B)

2012

- I. díj: Benedek Károly (XIII.B)
- II. díj: Sánta Tünde (XII.A)
- III. díj: Kolumbán János (XIII.A)

2013

- I. díj: Szép Tünde (XIII.B)
- II. megosztott díj: Lakatos Beáta (XII.A)
Kristály Krisztina (XII.B)
Elek Márta (XII.D)